

<https://m.cinemagia.ro/actori/mihail-sebastian-8200/>

Mihail sebastian

- între integrare culturală și discriminare

ABSTRACT

Francofilie, evreitate și românism – Mihail Sebastian, între Iosef Hechter și Victor Mincu

Nicoleta Spiridon
Master CCE 2022 - 2024

Un băiat din Brăila vrea să se facă scriitor.

Știe să scrie corect (deși asta ar fi apanajul redactorilor, în viziunea lui Camil)? Are disciplină (un scriitor trebuie să se lupte cu sine, să se „sforțeze” în fiecare zi, să se așeze la masa de scris și să implore inspirația)? Este dispus să își abandoneze viața de familie (oricare ar fi ea!)? Are cultură generală (chiar trebuie!)? A mai publicat ceva, undeva, măcar în revista liceului? A luat vreun premiu pe la vreun concurs al tinerilor scriitori?

Cam astea ar fi întrebările pe care cineva le-ar pune dacă ar afla că un tânăr își dorește să devină scriitor.

Dar că este din Brăila ajută sau cauzează? Poate ar fi fost mai bine să fie din Băicoi? Sau poate că nu? Dar că este român? Sau este evreu? Sau asta din urmă nu e așa de recomandat?

Un băiat (Salman Rushdie) din Mumbai, a vrut să fie scriitor. Și a ajuns! Că e indian, că e musulman, că are nu-știu-ce orientare politică...asta nu a împiedicat-o pe Regina Angliei să îi confere titlul de „Sir”.

Un altul, un columbian, a luat, în 1982, premiul Nobel pentru literatură cu romanul *Un veac de singurătate*. Acesta nu scria în engleză și mai era și din țara traficantilor de droguri, fapte care nu l-au oprit nicicum din devenirea sa.

Iosef Mendel Hechter, băiatul din Brăila, se naște la 8 octombrie 1907, într-o familie de evrei. Este crescut în religia mozaică și trimis la „Școala Primară Israelită de pe Bulevardul Cuza” (Niculescu, 2022, p. 26). Copilul asistă la foarte multe schimbări pe care comunitatea din care face parte trebuie să le înfrunte odată cu istoria – războiul; ocupația Brăilei de către forțele germane – în ianuarie, 1917; lipsurile; înfometarea... Poate din dorința de a se refugia din calea realității începe să citească, să ia, adică, pulsul culturii, să „își facă mâna” de scriitor.

Iosi, cum îl alintau ai săi, acum cetățean român (tatăl său primise acest drept în urma participării la război) (Niculescu, 2022, p. 34), merge la liceu și își continuă periplul prin lumea cărților ca o atașare fatidică la destinul său inevitabil de scriitor. De altfel, întregul său jurnal, din 1935 până în 1944, este presărat, fără încetare, cu precizări (aproape zilnice) ale lecturile pe care le făcea.

Cum preocupările sale literare erau vizibile încă din adolescență, Iosi va fi legat de lumea literară interbelică, pe care o va marca, în mod evident, cu producțiile sale care aparțin tuturor genurilor literare – după cum recomanda mai marele George Călinescu, voce definitorie în

panoplia criticilor și istoricilor literari români și care va avea „bunăvoința” să îl includă și pe Iosi (viitorul Sebastian) în monumentală lucrare, apărută în 1941, *Istoria literaturii române de origini până în prezent*.

Evreul Iosi a „ratat” în poezie, proză și teatru, oferind țării lui ceea ce iudaicii consideră a fi datoria noastră (a tuturor) capitală - תיקון עולם – repararea lumii, în speranța (deșartă – după cum vom vedea) că ea se va face bine.

Remarcat de Nae Ionescu în timpul examenului de bacalaureat (pe care Iosef M. Hechter îl susținea în urbea care funcționa – atât pentru el, cât și pentru Ionescu – drept loc de naștere), Sebastian se va muta, după ce va fi admis la Facultatea de Drept (pe care, inițial, nu o frecventează, deoarece, din motive financiare, este nevoit să rămână în Brăila), la București, devenind, în 1928, colaborator, mai apoi redactor, la *Cuvântul* – publicație al cărei director era chiar Nae Ionescu.

Colaborarea la *Cuvântul* îi va fi fatidică scriitorului Mihail Sebastian, fiind acuzat de „huliganism”, „antisemitism”, „insolență”, „naționalism intransigent”, fiind considerat „...un evreu...prost și renegat” – conform unui articol publicat în *Viața Românească* după apariția romanului *De două mii de ani*.

Acest *Cuvântul* și, desigur, legătura discipulus – magister dintre el și Nae Ionescu îl vor plasa pe Iosi Hechter, alias Mihail Sebastian, pe o poziție cel puțin ciudată – nici evreu, nici sionist, nici practicant al iudaismului (deși dese sunt mărturisirile, în jurnalul său, cu privire la frecventarea sinagogii în zilele de sărbătoare – ceea ce l-ar putea încadra cu ușurință în categoria evreilor practicanți), nici român (vezi romanul *De două mii de ani* unde personajul principal mărturisește că nu putea spune cuvinte ca „român” și „țară” pentru că era considerat evreu), nici naționalist (acuzat fiind chiar de francofilie, scriind prea proustian și citind prea multă literatură franceză).

Evoluția literară a scriitorului Mihail Sebastian este marcată de câteva apariții pe care i le-a permis scurta sa viață (scriitorul moare, la nici 38 de ani, călcat (!!!) de un camion).

Amintim, pe scurt câteva dintre ele (poate pe cele mai importante, deși activitatea sa de gazetar este impresionantă, precum și cronicile sale teatrale și muzicale): *Femei* (1933), *De două mii de ani* (1934), *Orașul cu salcâmi* (1935), *Accidentul* (1940), *Jocul de-a vacanța* (1938), *Steaua fără nume* (1944), *Ultima oră* (1945), *Insula* (1947) – neterminată - ,

Fragmente dintr-un carnet găsit (1932), *Cum am devenit huligan* (1935), *Corespondența lui Marcel Proust* (1939), *Jurnal, 1935-1944* (1996 – publicat postum).

Pentru că economia prezentei lucrări nu permite o tratare monografică a vieții scriitorului, ne vom limita la câteva aspecte care să aducă o lumină (deși e mult prea pretențios!) asupra conceptelor de integrare culturală și discriminare, dihotomie care și-a pus amprenta pe opera, viața lui Sebastian, dar și pe modul în care unii dintre contemporanii noștri îl percep pe scriitor.

Romanul *De două mii de ani* este cel care stârnește un teribil scandal în epocă, imediat după publicarea lui, în 1934 – an care va coincide și cu suspendarea autorului de la *Cuvântul*.

Precedat de o prefață semnată de Nae Ionescu (scrisă de acesta la rugămintea lui Sebastian), romanul *De două mii de ani* prezintă din perspectivă subiectivă, pe baza narațiunii la persoana I, întâmplările prin care un tânăr intelectual evreu trece în perioada dintre cele două războaie, mai precis din 1922 până în 1933. Sunt aduse în prim-plan subiecte stringente ale epocii în care Mihail Sebastian trăia: antisemitismul, naționalismul, sionismul, amorul, problema identității, lipsurile materiale, educația și iminența războiului.

Autodefinindu-se proustian, fiind un vădit roman experienței, de factură psihologică, *De două mii de ani* începe cu un fragment-motto (cam uitat atât de istoricii literari, cât și de exegeții contemporani, care se declară „experti” în Sebastian) din *Essais, De l'art de conferer* de Montaigne. Așezat pe frontispiciul scrierii, extrasul, redat în limba franceză, atrage atenția asupra faptului că producția epică se află sub semnul eu-lui narativ și că cele ce urmează a fi citite nu sunt altceva decât o ficțiune cu nuanțe subiective.

Cu toate acestea, trebuie să fim, totuși, atenți la faptul că un scriitor (un creator de artă literară) nu se poate, de cele mai multe ori, detașa de epoca în care trăiește, de contextul care generează acea creație. Deși eul narativ și autorul unei creații fictive sunt două entități complet diferite, există o întrepătrundere intrinsecă de necontestat.

Problema apare atunci când cele două voci narrative – autorul și eul care spune „povestea” – sunt pe deplin, în accepțiunea unora (după cum vom vedea), confundate până la suprapunere, până la identificare deplină.

Ori, dacă noi știm că *De două mii de ani* este un roman, o scriere fictivă (adică, o invenție, o scorneală), atunci între personajul principal al romanului – tânărul intelectual evreu – și autorul scrierii – Mihail Sebastian – nu putem pune semnul egalității, nici măcar pe cel al

congruenței. Oricum, pentru o analiză corectă a operei unui scriitor, ar fi necesar un act de pură obiectivitate, care ar presupune detașarea, ignorarea chiar, a biografiei creatorului.

Atunci se pune întrebarea: De ce Nae Ionescu, în prefața pe care o face romanului, vorbește despre Mihail Sebastian, evreul, și despre Iosef Hechter, foarte evreul? Să dezambiguizăm. Iosef Hechter este omul din spatele operei. El a avut o viață, un certificat de naștere și, mult prea devreme, unul de deces. Mihail Sebastian este pseudonimul lui Iosef evreul. Este o încercare de integrare în lumea literară în care trăia, o aspirație de a nu mai fi (nu din dorința de a se disocia sau de a se îndepărta de comunitatea de evrei) considerat în afara nației.

Să înțelegem că sunt mai puțin scriitori sau mai puțin români cei care au folosit pseudonime? Este George Bacovia (George Andone Vasiliu) un proscris? Să îl „dăm afară” din literatura română pe Ion Barbu (Dan Barbilian)?

Mihai Iovănel, care publică în 2012, la Editura Cartea Românească, o cercetare cu titlul *Evreul improbabil – Mihail Sebastian: o monografie ideologică* dedică un întreg capitol acestei probleme a numelui / numelor lui Sebastian, de parcă onomastica ar fi cea care ar descifra mesajul transmis de opera unui scriitor, sau, mai mult, ar fi cea care ar conferi valoare acesteia. Ironizând, avem impresia, strădaniile lui Sebastian de a-și găsi un pseudonim literar (oare câte lume știe ca pe Rock Hudson îl chema Roy Harold Scherer, Jr.? Sau că Marilyn Monroe a fost un nume născocit?), domnul Iovănel spune:

„Pentru un evreu, alegerea unui pseudonim neaș sugerează de regulă că este vorba de un asimilist – un evreu care vrea să-și dizolve sau neutralizeze identitatea iudaică în spațiul de adopție sau într-o ideologie internaționalistă [...]”

(Mihai Iovănel, 2012, p. 10)

Pot fi acuzați toți posesorii de pseudonime de acțiuni întrucâtva similare? Sau putem să discutăm fără ocolișuri că, în ciuda încercărilor de integrare culturală, pe care Mihail Sebastian le practică, asistăm, din păcate, la o discriminare fățișă, care continuă și astăzi, la aproape șaptezeci de ani de la moartea sa?

Activitatea publicistică, pe care Sebastian o are la *Cuvântul*, se încadrează în aceleași coordonate ale integrării culturale. Să fie asta un soi de naivitate a evreului Iosi care se vedea asemenea conaționalilor lui?

Romanul *De două mii de ani* abundă în relatări ale bățăilor și discriminărilor pe care evreii le-au suferit în perioada interbelică, pe fondul schimbărilor istorice, mult prea complexe și complicate pentru a face subiectul unui simplu eseu. Unii au spus despre această scriere că poate fi considerată o frescă a evenimentelor din epocă. Mult prea mult spus, *De două mii de ani* este un roman confesiv, de factură proustiană, realizat de un scriitor român, care încearcă alinierea la modernitate, prin imitarea reverențioasă a spiritului francez.

Născut într-o țară care năzuia recunoașterea europeană prin acțiunile ei creatoare, *De două mii de ani* reprezintă o strădanie de integrare culturală, similară celei practicate de Camil Petrescu – prin intermediul romanului *Patul lui Procust*.

Mutatis mutandis, dacă Fred Vasilescu nu a fost identificat, prin suprapunere absolută, cu autorul romanului al cărui personaj este, de ce Nae Ionescu, în prefața la *De două mii ani*, pune semnul egalității de netăgăduit între Mihail Sebastian și Iosef Hechter. Iată, în acest sens, ce afirma profesorul:

„Mihail Sebastian s-a hotărât să dezbată problema iudaismului. Și o face pe un caz concret. El alege un moment oarecum istoric, cam cei zece ani ultimi ai frământărilor noastre politice, și încearcă a stabili în acest cadru viața de nădejdi, de luptă și de suferință a unui evreu neprevenit – dar pentru asta nu mai puțin evreu –, care e o ființă originară, poate chiar ființa lui originară, Iosef Hechter. Iosef Hechter se chinuiește. Dar pentru că Mihail Sebastian vrea să rezolve o problemă, în sensul că el vrea să înțeleagă de ce se chinuiește și dacă nu poate fi și altfel, Iosef Hechter trăiește lucid, adică dedublat, drama aceasta a iudaismului.”

(Mihail Sebastian, 1934, p. 3 – extras din Prefața semnată de Nae Ionescu)

Profesorul Nae Ionescu, despre care gurile rele spun că nici măcar nu citise romanul și că scrisese prefața doar pe baza mărturisirilor pe care Sebastian i le făcuse, va continua pe același ton, învinuind, flagelând și anihilând experiența literară, pe care învățăcelul său o propunea contemporaneității, dar și posterității. Extragem fragmente din Prefață:

„...evreul suferă – adică e substanțial bolnav.”; „când e cineva evreu?”; „Ești tu, Iosef Hechter, om de la Dunărea Brăilei? Nu. Ci evreu [...]”; „Eu însă nu pot face nimic pentru tine. Pentru că eu știu că Mesia acela nu va veni. Mesia a venit, Iosef Hechter – și tu nu l-ai cunoscut. Atât ți se cerea în schimbul tuturor

bunătaților pe care Dumnezeu le-a avut pentru tine: să veghezi. Și nu ai vegheat. Sau nu ai văzut – pentru că orgoliul ți-a pus solzi pe ochi. ...Iosef Hechter, nu simți că te cuprinde frigul și întunericul?”

(Mihail Sebastian, 1934, pp. 3-22)

Publicată în 1941, pe când Iosef Hechter încă era în viață, lucrarea *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, scrisă de criticul și istoricul literar George Călinescu, alocă scriitorului Mihail Sebastian o pagină, încadrându-l la capitolul *Noua Generație, Momentul 1933*, acolo unde va apărea și Nae Ionescu. Criticul literar, ca și ce de dinaintea domniei sale, va aminti, încă de la început, apartenența lui Sebastian la iudaism, specificând că scriitorul nu își îngăduie „decât o singură experiență, aceea a rasei sale [...]”, continuând să afirme clar că acesta nu are talent de romancier și că este prea tânăr pentru a i se determina personalitatea. (Călinescu, 1985, p. 963)

În Jurnalul lui, la data de joi, 17 iulie 1941, scriitorul mărturisește, ca reacție la catalogările făcute de George Călinescu, faptul că „E probabil cel mai sever lucru ce s-a scris împotriva” lui. (Mihail Sebastian, Jurnal, p. 357)

Oscilând între românism și iudaism, Sebastian, cel care se ascunde în spatele pseudonimelor sale din dorința de a deveni român (?) sau de teama de a nu fi considerat evreu (?) – zic detractorii -, este nevoit, în aprilie 1944, să folosească un alt nume, pe acela de Victor Mincu, pentru a putea pune în scenă *Steaua fără nume* (Jurnal – marți, 14 decembrie 1943), deoarece evreii nu mai aveau drept să publice sau să aibă slujbe.

Am avut deosebita șansă să văd, în 2003, pe scena Naționalului bucureștean *Ultima oră*. Culmea e că din nimic din ceea ce se petrecea pe scenă nu se întrezărea latura iudaică a lui Sebastian. Sau, cel puțin, pentru mine, cea de atunci, așa a fost. Sebastian este un interbelic. Un scriitor modernist. Un promotor al valorilor literare în limba română. Cât de evreu sau de gentil a fost? Acesta este apanajul cancanurilor, nicidecum al unei cercetări care se orientează strict către estetic. (Deși domnul Mihai Iovănel nu ar de acord cu mine.)

În ciuda vieții chinuite (marile lipsuri financiare au marcat masiv viața lui Sebastian), Iosi a rezistat tentațiilor oferite odată cu venirea comuniștilor. Opera lui a fost tradusă peste hotare și face subiectul multor studii. Contemporaneitatea lui l-a negat, iar posteritatea a încercat să-l demitizeze.

Băiatul din Brăila a devenit scriitor!

Bibliografie

Călinescu, G. (1985). *Istoria literaturii române*. Editura Minerva.

euronews. (2020). *How a Jewish writer lived, loved and survived in WW2-era Romania*. [online] Available at: <https://www.euronews.com/my-europe/2020/11/04/mihail-sebastian-how-a-jewish-writer-lived-loved-and-survived-in-ww2-era-romania> [Accessed 1 Sep. 2023].

Mihai Iovănel (2012). *Evreul improbabil*. Editura Polirom.

Mihail Sebastian (1934). *De Două Mii De Ani / Cum Am Devenit Huligan - Mihail Sebastian*. [online] *Internet Archive*. Available at: <https://archive.org/details/DeDouaMiiDeAniHuliganMihailSebastian/page/n23/mode/2up>.

Mihail Sebastian (n.d.). *Jurnal (1935-1944) - Mihail Sebastian*. [online] *Internet Archive*. Available at: <https://archive.org/details/Jurnal19351944MihailSebastian>.

Niculescu, T. (2022). *Singur*. Humanitas SA.

Petreu, M. (2010). *Diavolul si ucenicul sau: Nae Ionescu - Mihail Sebastian*. Polirom.